

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

**พระเครื่องและเรื่องเล่า: กรณีศึกษา พระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต วัดบ้านโนนเจริญ
อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี***

**Amulets and Narrative: A Case Study about Amulets of Luangpu Mun Datto,
Ban Nonchareon Temple, Nachaluai District, Ubon Ratchathani Province**

สมฤทัย เกษอินทร์ษา¹ และทำนอง วงศ์พุทธ²

¹นักศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Email: somjeedjaad123@gmail.com

²อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพระเครื่องและเรื่องเล่า: กรณีศึกษา พระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต วัดบ้านโนนเจริญ อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี ใน 2 ประเด็นคือ ศึกษาพระเครื่องในแง่รูปแบบ ลักษณะและโอกาสในการสร้าง ตลอดจนคติความเชื่อ ค่านิยมที่ปรากฏในพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต และศึกษาระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่แสดงออกผ่านเรื่องเล่าของหลวงปู่มั่น ทตโต งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางคติชนวิทยาโดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในอำเภอนาจะหลวย และพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1.พระเนื้อผงว่าน 2.พระเนื้อโลหะ 3.เครื่องรางของขลัง โอกาสในการสร้างพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต ส่วนใหญ่จัดสร้างในวาระครบรอบทำบุญอายุ เนื่องจากหลวงปู่มั่น ทตโต เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุยืนถึง 104 ปี รูปแบบของพระเครื่องรวมถึงเครื่องรางของขลังของหลวงปู่มั่น ทตโต ส่วนใหญ่จะมีการใช้ยันต์ มนต์คาถาที่เป็นอักษรตัวธรรมโบราณภาษาส่วยที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น รูปแบบของพระเครื่องรวมทั้งเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต แสดงให้เห็นถึงความเชื่อด้านต่าง ๆ ผ่านองค์ประกอบดังนี้คือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับปฏิบัติทาและฉายาของท่าน รวมทั้งเรื่องเล่าเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเครื่องและวัตถุมงคล

คำสำคัญ: พระเครื่อง, เรื่องเล่าหลวงปู่มั่น ทตโต

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง พระเครื่องและเรื่องเล่า: กรณีศึกษาพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต วัดบ้านโนนเจริญ อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

This article studies two perspectives of amulets and narratives of the venerable Luangpu Mun Datto: 1 form, features, occasions of the making, the ideology and values, 2 the thinking system, beliefs, and values portrayed through the narratives. The folklore methodology was used to collect data in Nachaluai District and the surrounding areas. The results show that there are three forms 1. herb powder amulets 2. metal amulets 3. talisman and charms. For the occasions of the making, mostly the amulets are made to make merit for birthdays because Luangpu Mun lived until 104 years old. For the forms, mostly the magic symbol, and mantra which are ancient Dhamma letters in Suai language are used. The language shows the pride of local identity. Moreover, the forms and the narratives show several perspectives of beliefs about his practice and ordination name, as well as the magical power of the amulets and charms.

Keywords: amulets, narratives about the venerable Luangpu Mun Datto

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น แต่การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ อิทธิปาฏิหาริย์และความศักดิ์สิทธิ์ อาทิ ภูตผีปีศาจ ฤกษ์ยาม พิธีกรรม การบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุที่สามารถ ดลบันดาลให้เกิดสิริมงคลในชีวิต และสิ่งที่สะท้อนความเชื่อของคนไทยได้ในด้านนี้ อย่างหนึ่งคือ ความนิยมในวัตถุมงคลและพระเครื่อง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมาย คำว่า “พระเครื่อง” ไว้ว่า “พระเครื่อง” หมายถึง พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่นับถือว่าเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตราย เป็นคำที่ย่อมาจากพระเครื่องราง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 810)

พระอธิการชัยรัตน์ อภินนโท ได้กล่าวว่าพระเครื่องหรือวัตถุมงคลนั้นถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อ และเป็นเครื่องรางของขลังเพื่อให้เกิดกำลังใจ และความรู้สึกอบอุ่นใจปลอดภัยในการดำเนินชีวิต โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่คุ้มครองให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งมวล ตลอดจนประสบโชคชลาภ ชาวไทยส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ ก็มักจะมีพระเครื่องต่างๆ ไว้บูชาติดตัว เพื่อให้ช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ที่ตนประสบ (พระอธิการชัยรัตน์ อภินนโท, 2555: 1)

พระเครื่องเปรียบเสมือนเครื่องบันทึกประวัติศาสตร์ เพราะในสมัยก่อนการจัดสร้างพระเครื่อง โดยเฉพาะพระเครื่องประเภทเหรียญนับว่าเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก เนื่องจากวิทยาการความก้าวหน้าทาง

เทคโนโลยี อุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ยังไม่มีความทันสมัยเฉกเช่นยุคปัจจุบัน พระคณาจารย์องค์ใดที่ได้มีการจัดสร้างเหรียญพระเครื่องจึงเป็นเหมือนบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลความเชื่อความศรัทธาต่อผู้คนในสมัยนั้น

รูปแบบของพระเครื่อง นับว่าเป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นถึงวิถีคิดหรือเรื่องราวของแต่ละยุคสมัย ดังเช่นการศึกษาเรื่อง “ประวัติศาสตร์ผ่านพระเครื่อง คติความเชื่อและพุทธพาณิชย์” ของณัฐพล อยู่รุ่งเรื่องศักดิ์ พบว่ารูปแบบของพระพิมพ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดการสร้างที่แตกต่างไปจากสมัยอดีต กล่าวคือมีการสร้าง พระพิมพ์ให้มีขนาดกะทัดรัด เพื่อเหมาะแก่การพกพา และมีการลงอักขระเลขยันต์เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของพระพิมพ์ มาเป็นพระเครื่องได้เริ่มต้นขึ้นในสมัยนี้ (ณัฐพล อยู่รุ่งเรื่องศักดิ์, 2555: 45)

พระเครื่องหรือวัตถุมงคลนั้นถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อ และเป็นเครื่องรางของขลังเพื่อให้เกิดกำลังใจ และความรู้สึกอบอุ่นใจปลอดภัยในการดำเนินชีวิต โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่คุ้มครองให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งมวล พระเครื่องเปรียบเสมือนเครื่องบันทึกประวัติศาสตร์ เพราะในสมัยก่อนการจัดสร้างพระเครื่อง โดยเฉพาะพระเครื่องประเภทเหรียญนับว่าเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก เนื่องจากวิทยาการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ยังไม่มีความทันสมัยเฉกเช่นยุคปัจจุบัน พระคณาจารย์องค์ใดที่ได้มีการจัดสร้างเหรียญพระเครื่องจึงเป็นเหมือนบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลความเชื่อความศรัทธาต่อผู้คนในสมัยนั้น ในการจัดสร้างเหรียญพระเครื่องแต่ละครั้ง มักจะมีการระบุงบสร้างขึ้นในโอกาสใด ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเหรียญพระเครื่อง เช่น การใช้ยันต์ มนต์คาถา ก็เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า เหรียญดังกล่าวเน้นพุทธคุณในด้านใด เช่นพุทธคุณด้านเมตตามหานิยม แคล้วคลาดปลอดภัย คงกระพันชาตรี ตลอดจนรูปลักษณ์อย่างอื่นขององค์พระก็เช่นกัน ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงค่านิยมที่ผู้คนมีต่อพระเครื่อง

นอกจากองค์พระเครื่อง เรื่องเล่าก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ผูกติดกับวัฒนธรรมของพระเครื่อง เรื่องเล่าก็ถือว่าเป็นเครื่องบันทึกประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับตัวพระเครื่อง พระเครื่องจะมีเรื่องเล่าที่เป็นพาหะของความรู้ ทำให้เห็นถึงระบบคิด คติความเชื่อ และค่านิยม ส่งผลให้พระเครื่องมีความน่าสนใจ และเป็นที่ยอมรับต่อการนำไปเช่าบูชา และในอำเภอนาจะหลวยก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีพระสงฆ์มีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือ เรื่องเล่าอิทธิปาฏิหาริย์ของท่านก็สร้างความนับถือศรัทธา จนเป็นที่เลื่อมใสของบรรดาศิษยานุศิษย์และบุคคลทั่วไปที่ได้พบเห็น นั่นคือหลวงปู่มั่น ทตฺโต แห่งวัดบ้านโนนเจริญ ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีพระจริยวัตรที่งดงาม เป็นพระเถระที่ถือสันโดษ มกน้อย เพียบพูนด้วยเมตตาธรรม หลวงปู่มั่น ทตฺโตท่านมีชีวิตอยู่ในช่วงปีพ.ศ.2420 และมรณภาพในปีพ.ศ.2524รวมสิริอายุได้ 104 ปี 82 พรรษา นับว่าท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุยืนมากที่สุด ท่านเปรียบเสมือนเสาหลักของชาวบ้าน เหตุเพราะในสมัยนั้นอำเภอนาจะหลวยและอำเภอน้ำยืนเป็นพื้นที่ติดกับชายแดนเขมร ที่เรียกกันว่า “ดินแดนสามเหลี่ยมมรกต” พื้นที่แถบนั้นมีอันตรายจากผู้ร้ายชายแดนและกับระเบิดเป็นอย่างมาก

ในช่วงที่ท่านมีชีวิตอยู่นอกจากท่านจะเป็นที่พึ่งให้กับชาวบ้านแล้ว หลวงปู่มั่นท่านยังได้ปลุกเสกจัดสร้างพระเครื่องและเครื่องรางของขลัง เพื่อให้ศิษยานุศิษย์ได้นำไปบูชาติดตัว ตัวพระเครื่องของหลวงปู่มั่น

ทตโต มีลักษณะพิเศษที่โดดเด่น ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงคติ ความเชื่อ ค่านิยมต่อผู้ที่นับถือบูชา คือการใช้ยันต์ มนต์คาถา ที่ปรากฏอยู่ในด้านหลังของพระเครื่อง ซึ่งเป็นคาถาที่แตกต่างจากพระเครื่ององค์อื่น ๆ คาถาที่ท่านใช้เป็นภาษาส่วยซึ่งจารึกด้วยอักษรตัวธรรมโบราณ ถ้ามองในประเด็นของตัวอักษร สิ่งที่ปรากฏในพระเครื่องหลวงปู่มั่นคือตัวบันทึกวัฒนธรรม การบันทึกในยุคสมัยของท่านตัวอักษรไทยยังไม่มีอิทธิพลมากนัก อาจจะเป็นไปได้ว่าตัวอักษรที่ปรากฏอยู่ในพระเครื่อง คือมนต์ท่องถิ่น เป็นตัวอักษรที่ใช้บันทึกสื่อสารกันในยุคสมัยนั้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการมีความสำนึกในท้องถิ่นแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ และวิถีคิดที่ว่าในยุคสมัยของท่านการดำรงอยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงอันตรายในดินแดนสามเหลี่ยมมรกต พุทธคุณทางด้านกันภัยจึงมีความจำเป็นมากกว่าพุทธคุณด้านเมตตามหานิยม นอกจากพระเครื่องของหลวงปู่มั่น จะมีความน่าสนใจต่อการศึกษาถึงคติความเชื่อ และค่านิยมของ ผู้นับถือแล้วนั้น เรื่องเล่าก็เป็นส่วนสำคัญ ที่ทำให้เห็นถึงระบบคิดที่เชื่อมโยงกับตัวพระเครื่องของท่าน และควรค่าแก่การศึกษาเช่นกัน พระเครื่องและเรื่องเล่าของหลวงปู่มั่น ทตโต จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เป็นเรื่องที่น่าสนใจนักคตินวิทยาควรรศึกษาวិเคราะห์ และยังมีใครศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้มาก่อน ประกอบกับข้อมูลเกี่ยวกับหลวงปู่มั่น ทตโต ยังกระจัดกระจาย ขาดความสมบูรณ์ ไม่อาจนำมาเป็นหลักฐานสำหรับผู้ที่ต้องการทราบเรื่องราวของหลวงปู่ได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะรวบรวมข้อมูลในการศึกษาพระเครื่องรวมถึงศึกษาลักษณะของเรื่องเล่า ระบบคิด ค่านิยม ที่แสดงออกผ่านเรื่องเล่าของหลวงปู่มั่น ทตโต ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย รวมทั้งวงการวิชาการด้านคตินวิทยาสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระเครื่องในแง่รูปแบบ ลักษณะและโอกาสในการสร้าง ตลอดจนคติความเชื่อ ค่านิยมที่ปรากฏในพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต
2. เพื่อศึกษาระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่แสดงออกผ่านเรื่องเล่าของปู่มั่น ทตโต และเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต

ระเบียบวิธีวิจัย

- งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลทางคตินวิทยาภาคสนาม โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้
1. รวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระเครื่องและเรื่องเล่า
 2. รวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในสถานที่ที่ศึกษาวิจัย 3 แห่ง คือ (1) วัดบ้านโนนเจริญ (2) บ้านโนนเจริญ (3) อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี และพื้นที่ใกล้เคียงที่มีข้อมูลพระเครื่องและเรื่องเล่าของหลวงปู่มั่น ทตโต 1 แห่ง คือ อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี และการสังเกต โดยวิธีการสัมภาษณ์จากบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่รู้เรื่องราวของหลวงปู่มั่น ทตโตได้โดยละเอียด โดยอาศัยประสบการณ์ตรงร่วมสมัยกับหลวงปู่ และคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาเป็นประสบการณ์รองทั้งหมด 5 กลุ่ม คือ (1) พระสงฆ์

ในวัดบ้านโนนเจริญ 5 รูป (2) บุคคลในชุมชนบ้านโนนเจริญ 5 คน (3) บุคคลในพื้นที่อำเภอนาจะหลวย 5 คน (4) บุคคลในพื้นที่ใกล้เคียงอำเภอน้ำยืน 5 คน (5) เซียนพระ 5 คน

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตามแนวทางของคตินวิทยา และนำเสนอผลการศึกษาระบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพระเครื่องและเรื่องเล่า: กรณีศึกษา พระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต วัดบ้านโนนเจริญ อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยศึกษารูปแบบ ลักษณะและโอกาสในการสร้าง ตลอดจนคติความเชื่อ ค่านิยมที่ปรากฏในพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโต โดยอธิบายผลการศึกษาดังหัวข้อต่อไปนี้

1. รูปแบบวัตถุมงคลของหลวงปู่มั่น ทตโต พบว่าวัตถุมงคลที่หลวงปู่มั่น ทตโตปลุกเสกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. พระเนื้อผงว่าน 2. พระเนื้อโลหะ และ 3. เครื่องรางของขลัง

1.1 พระเนื้อผงว่าน หลวงปู่มั่น ทตโตได้จัดสร้างพระเนื้อผงว่านทั้งหมด 6 เหรียญด้วยกัน คือ พระซุ้มกอหลวงปู่มั่น ทตโต พระผนางแก้วกัญญาจิวดำ พระผสมเด็จกัญญาจิวดำ พระผสมเด็จกัญญาจิวดำแก้ว ชั้นพระผปางพระพุทเจ้าแสดงธรรมจักร พระผกัญญาจิวดำรูปเหมือนหลวงปู่มั่น ทตโต และพระผสมเด็จเพชรเหล็กกัญญาจิวดำ สำหรับพระผสมเด็จเพชรเหล็กกัญญาจิวดำนั้นมีความโดดเด่นและได้รับความนิยมมากที่สุด การสร้างรุ่นนี้ก็เป็นอนุสรณ์ที่ครั้งหนึ่ง เมื่อสงครามโลกสงบลงแล้ว พระอาจารย์ดี โลด รัตโนบลได้พาหลวงปู่มั่น ทตโตไปบูรณะยอดพระธาตุพนมที่หักลงมา จนการบูรณะครั้งนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงได้จัดสร้างมงคลวัตถุรุ่นนี้เป็นที่ระลึก และได้ปลุกเสกเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2520 ลักษณะของตัวพระด้านหน้าเป็นพิมพ์สมเด็จ ด้านหลังเป็นยอดพระธาตุพนม มีคาถา 3 ตัวว่า “ยะ วะ ยะ” พระผสมเด็จเพชรเหล็กกัญญาจิวดำนั้น จึงเป็นเหมือนเครื่องบันทึกประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง เพราะพระธาตุพนมถือเป็นศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนอีสาน การบูรณะยอดพระธาตุพนมซึ่งนำโดยพระอาจารย์ดี โลด รัตโนบล จึงถือเป็นบุคคลสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การเคารพบูชา

1.2 พระเนื้อโลหะ หลวงปู่มั่น ทตโตได้จัดสร้างพระเนื้อโลหะอยู่หลายรุ่นด้วยกัน โอกาสในการจัดสร้างส่วนใหญ่จัดสร้างในวาระครบรอบทำบุญอายุ เนื่องจากหลวงปู่มั่น ทตโต เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุยืนถึง 104 ปี 82 พรรษา นับว่าหลวงปู่มั่น ทตโตเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุยืนมากที่สุดในสมัยนั้น สำหรับพระเนื้อโลหะที่มีลักษณะที่โดดเด่นและได้รับความนิยมมากกว่าพระเครื่องรุ่นอื่น ๆ ได้แก่พระเนื้อโลหะเหรียญรุ่นที่ 1 จัดสร้างขึ้นในโอกาสฉลองอายุ 99 ปีของหลวงปู่มั่น ทตโต ปลุกเสกทั้งหมด 3 วาระด้วยกัน ครั้งที่ 1 วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2519 ครั้งที่ 2 วันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2520 และครั้งที่ 3 วันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2520 โดยมีเกจิร่วมปลุกเสก 9 องค์ อันมี หลวงปู่มั่น ทตโต, หลวงปู่คำมี พุทธสาโร, หลวงปู่โต๊ะ, หลวงพ่อไพฑูรย์, หลวงพ่อทองอยู่, หลวงพ่อเทียม, หลวงพ่อพริ้ง, หลวงพ่อสุด และหลวงพ่อผล ลักษณะของเหรียญด้านหน้าเป็นรูปเหมือนหลวงปู่มั่น ทตโต ด้านหลังเป็นยันต์คาถาอักษรตัวธรรมโบราณ “คาถา กะลาบั้ง กะลาบั้ง กะเลียบั้ง สัวหับ” หรือ

เรียกอีกอย่างว่า “คาถากันแสน มหากัน” เป็นคาถาที่มีพุทธคุณหลายประการ ถ้ามองในประเด็นของตัวอักษร สิ่งปรากฏในพระเครื่องหลวงปู่มนคือตัวบันทึกวัฒนธรรม การบันทึกในยุคสมัยของท่านตัวอักษรไทยยังไม่มี อิทธิพลมากนัก ตัวอักษรที่ปรากฏอยู่ในพระเครื่อง คือมนต์ท่องถิ่นภาษาส่วย เป็นตัวอักษรที่ใช้บันทึกสื่อสารกันในยุคสมัยนั้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการมีความสำคัญในท้องถิ่นแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ลักษณะเฉพาะของพระเครื่องหลวงปู่มน ในฐานะของการเป็นตัวบันทึกประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง

1.3 เครื่องรางของขลัง ที่หลวงปู่มน ทตโตได้จัดสร้างมีหลายรูปแบบ ดังเช่น ตะกรุด ผ้ายันต์ ปลัดขิก เสือหลวงปู่มน ทตโต งาแกะ เขาคายแกะ เขี้ยวเสือแกะ เป็นต้น สำหรับเสือหลวงปู่มน ทตโตนั้นมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและได้รับความนิยมมากที่สุด เสือหลวงปู่มน ทตโตหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเสือมหาอำนาจ จัดสร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์ประจำกายของหลวงปู่ เนื่องจากหลวงปู่มน ทตโต เกิดเมื่อวันศุกร์ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ตรงกับวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2420 ซึ่งตรงกับปีขาลจึงถือว่าเสือเป็นปีเกิดของท่าน แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าหลวงปู่สร้างเสือก่อนมาขึ้นเมื่อไร มีเพียงข้อมูลของความขลังความศักดิ์สิทธิ์จากเรื่องเล่าจนเป็นที่นิยมและตามหาในหมู่เซียนพระ ลักษณะของเสือหลวงปู่มน ทตโตเป็นเนื้อตะกั่ว ด้านหลังเสือเป็นยันต์คาถาของหลวงปู่ สภาพที่พบส่วนใหญ่ผิวจะเปิดและสีเห็นเนื้อตะกั่วแทบทุกองค์ เสือหลวงปู่มน ทตโตเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นและลักษณะที่สำคัญของผู้สร้างคือหลวงปู่มน ทตโตเป็นการเชื่อมโยงเอาปีเกิดมาสร้างเป็นเครื่องรางของขลังเป็นสัญลักษณ์ประจำกาย

2. ความเชื่อ ค่านิยมที่ปรากฏในเรื่องเล่าของหลวงปู่มน ทตโต พบว่ามีความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเล่า 3 องค์ประกอบ คือ ฉายาของหลวงปู่มน ทตโต ในฐานะส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับปฏิปทาของหลวงปู่มน ทตโต และเรื่องเล่าเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเครื่องและวัตถุมงคลของหลวงปู่มน ทตโต

2.1 ฉายาของหลวงปู่มน ทตโต ในฐานะส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า การตั้งชื่อหรือสมญานามของหลวงปู่มน ทตโตนั้น ทุกคนต่างยกย่องว่าท่านเป็นดังเทพเจ้า และการใช้คำว่าเทพเจ้านำหน้าชื่อนั้น แลดูมีความยิ่งใหญ่ เป็นที่เคารพศรัทธา มีความน่าเกรงขาม และมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว ในการตั้งชื่อหรือการตั้งสมญานามให้ท่านบางชื่อนั้น มีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่น เชื่อมโยงกับสถานที่ มีการนำเอาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมาตั้งชื่อตั้งสมญานามให้ท่าน ดังนี้

เทพเจ้าแห่งดินแดนสามเหลี่ยมมรกต

ตั้งชื่อโดยการนำชื่อพื้นที่สามเหลี่ยมมรกตหรือที่เรียกกันว่า สมรภูมิช่องบกมาตั้ง ถือเป็นการบอกเล่าเรื่องราวในพื้นที่ที่มีอันตรายจากผู้ร้ายและกบฏเปิดยังมี หลวงปู่มน ทตโตที่เป็นที่พึ่งให้แก่ชาวบ้าน และเป็นผู้นำสอนธรรมะให้ผู้ที่ก่อความไม่สงบได้กลับใจหันมาช่วยกันบูรณะสำนักสงฆ์จนกลายเป็นวัดบ้านโนนเจริญจนบัดนี้ จึงเป็นที่มาของสมญานามว่า “เทพเจ้าแห่งดินแดนสามเหลี่ยมมรกต สุวัฒน์ชัย สายราช (สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2565)

เทพเจ้าภูหมากจอง

เป็นการตั้งชื่อโดยการนำเอาสถานที่ภูหมากจองซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่ตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้คำว่า เทพเจ้าภูหมากจอง ยังเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญอำเภอนาจะหลวย ที่ว่า “นาจะหลวยรวไรน้ำใจ ถิ่นวัฒนธรรมไทยสี่เผ่า เทพเจ้าภูหมากจอง เนื่องนองน้ำตกถ้ำบักเตว” แสดงให้เห็นว่าแม้แต่หน่วยงานของภาครัฐยังให้การยอมรับว่าหลวงปู่มั่น ทตโตเป็นบุคคลสำคัญ การนำเอาฉายาของท่านมาตั้งเป็นคำขวัญ ถือเป็นการให้ความสำคัญกับท้องถิ่น เพื่อที่ประชาชนในพื้นที่และผู้อื่นจะได้รู้จักหลวงปู่มั่น ทตโต และเข้าใจตรงกันว่าหลวงปู่มั่น ทตโต คือเทพเจ้าแห่งภูจองนายอย (แผนพัฒนาประจำปี 2564 อำเภอนาจะหลวย ,2564: 3)

เทพเจ้าผู้เมตตาต่อสรรพสัตว์

หลวงปู่มั่น ทตโต ท่านเป็นพระสงฆ์เปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม สิ่งหนึ่งที่น่ายศจรย และเป็นที่เล่าขานในหมู่ลูกศิษย์และผู้ที่ยับถือนหลวงปู่มั่นมาจนถึงทุกวันนี้ คือเรื่องเล่าการห้อยพระเครื่องของหลวงปู่มั่น ทตโตแล้วออกไปล่าสัตว์ ปรากฏผลว่าผู้ที่ห้อยพระเครื่องของหลวงปู่มั่น จะไม่ได้สัตว์กลับมาเลยสักตัวเดียว หากวันไหนที่ไม่ได้ห้อยพระเครื่องหลวงปู่มั่นติดกับตัว จึงจะสามารถจับสัตว์ได้ จึงแสดงให้เห็นถึงระบบคิดที่เชื่อมโยงระหว่างพุทธคุณของพระเครื่อง กับการปฏิบัติอยู่ในกรอบศีลธรรม ไม่เบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น ความมีปฏิปทาของหลวงปู่ในด้านเมตตาไม่ได้มีผลต่อเฉพาะผู้ที่ห้อยบูชาพระเครื่อง แต่อาณาภาพของความเมตตา ยังแผ่แผ่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอีกด้วย ดังนั้นแล้วหลายคนจึงตั้งสมณนามให้ท่านว่าเป็นเทพเจ้าผู้เมตตาต่อสรรพสัตว์ (สุวัฒน์ชัย สายราช, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2565)

2.2 เรื่องเล่าเกี่ยวกับปฏิปทาของหลวงปู่มั่น ทตโต หลวงปู่มั่น ทตโต เป็นพระสงฆ์ที่มีปฏิปทาเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใส ถือสันโดษ และอยู่อย่างสมถะ และเป็นผู้ที่ยึดถือในข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พระอาจารย์กอง แห่งวัดศรีจันทาราม อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี หนึ่งในพระอาจารย์ของหลวงปู่มั่น ทตโต ท่านได้เปิดเผย หลังจากที่หลวงปู่มั่นได้ศึกษาธรรมจนแตกฉานแล้ว ก็ได้ฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน จนมีความชำนาญจึงได้ออกธุดงค์ พร้อมกันนั้นก็ศึกษาในด้านวิชามนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย เมื่อได้ฝากตัวเป็นศิษย์ ของอาจารย์ที่สอนมนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ในยุคนั้น อาจารย์ได้ให้ถ้อยคำจะข้อหนึ่งคือการไม่ลอดสะพาน หรือลอดอาคารที่สูงตั้งแต่สองชั้นขึ้นไป รวมทั้งไม่ให้ขึ้นยานพาหนะที่มีหลังคาเป็นที่บรรทุกของ หรือคนนั่งได้และห้ามแม้กระทั่งการเดินลอดสะพานที่มีโครงเหล็ก หรือ โครงไม้อยู่ข้างบนนั้นด้วย ด้วยสัจจะข้อนี้หลวงปู่มั่น ทตโต ท่านได้เริ่มปฏิบัติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2435 มาจนถึงคราวมรณภาพ การยึดถือในข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของหลวงปู่มั่น ทตโตจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้การยอมรับและเลื่อมใสศรัทธาต่อหลวงปู่มั่น ทตโตเป็นอย่างมาก (ประวัติ-คาถา-ธรรมะ(ฉบับจิ๋ว) หลวงปู่มั่น ทตโต ,2555: 3 – 4)

2.3 ความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเล่าของหลวงปู่มั่น ทตโต พบว่าความเชื่อที่ปรากฏแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อด้านอยู่ยงคงกระพัน ความเชื่อด้านเมตตาตามหานิยม ความเชื่อด้านโชคลาภความสำเร็จ และความเชื่อด้านแคล้วคลาดป้องกันอันตราย

2.3.1 ความเชื่อด้านอยู่ยงคงกระพัน ในยุคสมัยที่หลวงปู่มั่น ทตโต ยังมีชีวิตอยู่ท่านได้ดำรงอยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงอันตรายคือดินแดนสามเหลี่ยมมรกต การสู้รบเพื่อแย่งชิงดินแดนยังมีอยู่ ความเชื่อด้านอยู่ยงคงกระพันจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก หลวงปู่มั่น ทตโตเป็นบุคคลสำคัญที่คอยให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ออกไปสู้รบวัตถุมงคลของหลวงปู่ก็เป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้าน ดังที่นายบุญ คำเม็ก (สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2565) ชาวบ้านโนนเจริญได้กล่าวว่า ทุกครั้งที่จะออกไปร่วมรบพร้อมกับชาวบ้านคนอื่น ๆ หลวงปู่จะบอกให้ไปหาท่านก่อน เพื่อที่ท่านจะได้มอบเครื่องรางของขลังให้ติดตัวไว้ พร้อมทั้งได้เสกน้ำมันทาตัวตั้งแต่หัวจรดเท้าให้กับทุกคน เมื่อถึงเวลาไปรบแล้วเกิดการปะทะกับฝั่งตรงข้าม ก็มีเหตุการณ์ที่เป็นเรื่องอัศจรรย์ใจเกิดขึ้นกับตนและเพื่อนอยู่เสมอ ดังเช่นเหตุการณ์ยิงปะทะกระสุนที่คิดว่าจะโดนตนเองแน่ ๆ ก็กลับไม่โดน เหตุการณ์ที่เพื่อนทำปืนลั่นใส่ ตัวถูกกระสุนแต่ร่างกายก็มีแค่บาดแผลฟกช้ำ เหตุการณ์ที่เพื่อนเหยียบกับระเบิดแล้ววิ่งหนีจนระเบิดทำงานแต่ก็ไม่โดนตัวได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย ในทุกเหตุการณ์ที่ทำให้ตนมีชีวิตรอดกลับมาทุกครั้งจึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความนับถือ และศรัทธาต่อหลวงปู่มั่น ทตโตเป็นอย่างมาก

2.3.2 ความเชื่อด้านเมตตามหานิยม ถึงแม้ว่าในยุคที่หลวงปู่มั่น ทตโต ยังมีชีวิตอยู่ ท่านจะเน้นสร้างวัตถุมงคลที่มีพุทธคุณด้านอยู่ยงคงกระพันเป็นส่วนมาก แต่ก็ยังมีวัตถุมงคลที่มีพุทธคุณในด้านอื่นให้ได้อีกศึกษาและให้ผู้ที่ต้องการเช่าบูชาได้เก็บสะสมอยู่ไม่น้อย วัตถุมงคลที่มีพุทธคุณด้านเมตตามหานิยมก็เป็นสิ่งที่หลายคนต้องการ เพราะมีความเชื่อว่าวัตถุมงคลมีฤทธาภาพก่อให้เกิดเมตตามหานิยม ความเคารพเชื่อถือนหรือรักใคร่ และบันดาลให้เกิดการติดต่อค้าขายได้ง่าย ดังที่สมประสงค์ ชื่นบุญ (สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2565) กล่าวว่าตนเป็นผู้ที่ประกอบธุรกิจค้าขายจึงได้แสวงหาพระเครื่องที่มีคุณค่าในด้านเมตตามหานิยม จึงได้เช่าบูชาพระเครื่องหลวงปู่มั่น ทตโต รุ่นเมตตา มหาลาภ มาห้อยไว้ติดตัว และภาวนาขอให้ประสบผลสำเร็จ มีเงินทองไหลมาเทมา มีรายได้ไม่ขาดมือในบางครั้งที่ตนเองประสบกับปัญหาในด้านการเงิน ก็จะมีเหตุการณ์ที่ทำให้มีรายได้ขึ้นมามากมายไม่น่าเชื่อ ดังเช่นเหตุการณ์การปล่อยเช่าพระเดิมที่ไม่มีคนมาติดต่อเช่าซื้อเลย ตนเองไม่รู้ จะทำอย่างไร จึงได้ลองขอภาวนาให้หลวงปู่ช่วย ปรากฏว่ามีคนมาขอเช่าซื้ออย่างง่ายดาย จากที่คิดว่าหมดหนทางจะปล่อยเช่าไม่ได้แต่กลับมีคนมาเช่าซื้อโดยง่ายอย่างน่าอัศจรรย์ ตนเองจึงคิดว่าเหตุการณ์นี้เกิดจากบารมีของหลวงปู่ที่ช่วยให้ตนไม่ขัดสน มีกินมีใช้มาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ตนยังมีความเชื่อว่าเหรียญรุ่นนี้นอกจากจะส่งผล ในด้านโชคลาภแล้ว ยังครอบคลุมในด้านคงกระพัน ด้านเมตตามหาเสน่ห์ ให้ผู้คนรักใคร่อีกด้วย

2.3.3 ความเชื่อด้านโชคลาภความสำเร็จ ในทุกยุคสมัยทุกคนต่างก็ต้องการความสำเร็จในชีวิต ความต้องการด้านโชคลาภก็เป็นสิ่งที่หลายคนปรารถนา วัตถุมงคลของหลวงปู่มั่น ทตโตนั้นมีพุทธคุณหลายประการรวมถึงด้านโชคลาภความสำเร็จ ดังที่รังสรรค์ ผาสุข (สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2565) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความเชื่อด้านโชคลาภความสำเร็จที่ตนเองได้ประสบว่า เมื่อครั้งที่ตนไปสอบเพื่อคัดเลือกบุคคลเพื่อบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ.2563 ในวันที่สอบข้อเขียนภาค ก และวันที่ประเมินภาค ข และภาค ค ตลอดระยะเวลาในการสอบตนได้ห้อยรูปถ่ายกระดาษหนึ่งใก่ ด้านหลังจารด้วยลายมือของหลวงปู่เอง ได้ห้อยติดตัว

ทั้ง 3 วัน ผลปรากฏว่าผ่านการสอบคัดเลือกและได้เข้ารับการบรรจุแต่งตั้งดำรงตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนชุมชนบ้านโนนแดง อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 จากเหตุการณ์นี้ทำให้ตนยังมีความนับถือศรัทธา บุญบารมีที่หลวงปู่ให้ความช่วยเหลือมากยิ่งขึ้น หลังจากนั้นเวลาที่ตนจะเดินทางไปไหนก็จะนิมนต์วัตถุมงคลของหลวงปู่ติดตัวไว้ตลอด

2.3.4 ความเชื่อด้านแคล้วคลาดป้องกันอันตราย วัตถุมงคลของหลวงปู่มีคุณในด้านแคล้วคลาดป้องกันอันตราย ดังที่รังสรรค์ ผาสุข (สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2565) ได้กล่าวว่าเมื่อครั้งที่ตนได้ไปดูแลสวนปาล์มในไร่ วันนั้นตนได้ห้อยพระองค์หล่อโบราณของหลวงปู่มีน ทตโตไปด้วย หลังจากเสร็จงานในไร่ ตนได้ขับรถเดินทางกลับบ้าน ระหว่างทางพบเจอคนรู้จัก กำลังตัดต้นยูคาลิปตัสเพื่อนำไปขาย จึงได้หยุดรถและได้พูดคุยกัน ขณะที่พูดคุยกันอยู่นั้น ก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดต้นยูคาลิปตัส ต้นใหญ่ที่ยังตัดไม่เสร็จดี ก็หักโค่นลงมาตรงหน้าล้อรถพอดี สร้างความตกใจให้แก่ตนและผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ตนจึงคิดว่าเป็นเพราะบารมีของหลวงปู่ที่คุ้มครอง ทำให้ตนไม่ได้รับบาดเจ็บอันตรายหลังจากนั้นทุกครั้งที่เวลาไปดูแลไร่ ตนจึงห้อยพระเครื่องของหลวงปู่ไปด้วยตลอดจนเกิดสิ่งที่น่าอัศจรรย์ใจคือไม่มีสัตว์ที่มีพิษร้าย ดังเช่น งูหรือแมงป่องเข้ามาทำอันตรายแก่ตนเลย ทำให้ตนเกิดความนับถือศรัทธาเลื่อมใสต่อหลวงปู่มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า การศึกษารูปแบบของพระเครื่องของหลวงปู่มีน ทตโต สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1.พระเนื้อผงว่าน 2.พระเนื้อโลหะ 3.เครื่องรางของขลัง โอกาสในการจัดสร้างพระเครื่องของหลวงปู่มีน ทตโต ส่วนใหญ่จัดสร้างในวาระครบรอบทำบุญอายุ เนื่องจากหลวงปู่มีน ทตโต เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุยืนถึง 104 ปี 82 พรรษา นับว่าท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุยืนมากที่สุดในสมัยนั้น รูปแบบของพระเครื่องของหลวงปู่มีน ทตโต จะมีลักษณะที่สื่อให้เห็นถึงคติ ความเชื่อ ค่านิยม ต่อผู้ที่นับถือบูชาพระเครื่องรวมถึงเครื่องรางของขลังของหลวงปู่มีน ทตโต จะมีการใช้ยันต์ มนต์คาถาที่เป็นอักษรตัวธรรมโบราณภาษาส่วย เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นตัวบ่งชี้วัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง

ในด้านความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเล่าของหลวงปู่มีน ทตโต พบว่ามีความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเล่า 3 องค์ประกอบดังนี้คือ 1. ฉายาของหลวงปู่มีน ทตโต ในฐานะส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า มีการเชื่อมโยงกับพื้นที่อัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น และปฏิบัติในด้านความเมตตา 2. เรื่องเล่าเกี่ยวกับปฏิบัติของหลวงปู่มีน ทตโต ที่ท่านมีข้อยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนที่เป็นนำเลื่อมใสศรัทธาต่อศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย 3. เรื่องเล่าเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเครื่องและวัตถุมงคลของหลวงปู่มีน ทตโตปรากฏความเชื่อ 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อด้านอยู่คงกระพัน ความเชื่อด้านเมตตามหานิยม ความเชื่อด้านโชคลาภความสำเร็จ และความเชื่อด้านแคล้วคลาดป้องกันอันตราย สำหรับค่านิยมที่ปรากฏในพระเครื่องและเรื่องเล่าของหลวงปู่มีน ทตโตปรากฏค่านิยมในเรื่องของโชคลาภความร่ำรวยแต่ค่านิยมในเรื่องนี้ยังพบน้อยกว่าค่านิยมในด้านแคล้วคลาดปลอดภัย

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคสมัย ของท่านการดำรงอยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงอันตรายในดินแดนสามเหลี่ยมมรกต ค่านิยมในด้านแคล้วคลาดปลอดภัย จึงมีความจำเป็นมากกว่าค่านิยมในด้านอื่น ๆ

ดังนั้นหลวงปู่มั่น ทตโต จึงเป็นเหมือนบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ท่านทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้คนในชุมชน ด้วยปฏิบัติที่งดงามมีเมตตาธรรม และความเมตตาอย่างยิ่งแผ่ไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย วัตถุประสงค์ของท่านเป็นเหมือนเครื่องบันทึกประวัติศาสตร์เชื่อมโยงอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ที่นับถือบูชา และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษารูปแบบพระเครื่องและเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ที่สืบทอดสายวิทยาคมมาจากหลวงปู่มั่น ทตโต เช่น พระครูสุนทรสารวัฒน์ (สมศักดิ์ สุนทรโร)

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). กรุงเทพฯ :นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์

พระอธิการชัยรัตน์ อภินนโท. (2555). การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลที่มีต่อชาวอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์. (2554). พระเครื่องกับสังคมไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึง พ.ศ.2550 : การศึกษาคติความเชื่อ รูปแบบ และพุทธพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร

แผนพัฒนาประจำปี 2564 อำเภอหนองจะหลวย. (2564)

ประวัติ-คาถา-ธรรมะ(ฉบับจีว) หลวงปู่มั่น ทตโต. (2555). กรุงเทพฯ

สุวัฒน์ชัย สายราช. สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2565

บุญ คำเม็ก. สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2565

รังสรรค์ ผาสุข. สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2565

สมประสงค์ ชื่นบุญ (สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2565)